

dět, že vlastně všichni lidé přemýšlejí podobně. Ve jménu všeobecného pacifismu se vědcům a politickým vůdcům vyplatí prohloubit antropologický a sociálně psychologický výzkum a tyto technické poznatky otevřeně učinit součástí politologie i každodenní diplomacie. Aby se poskytl trvalejší základy pro mír, bylo by prospěšné podporovat politické a kulturní svazky schopné vytvářet hustou síť vzájemně propojených loajalit. Vědci, velcí spisovatelé, někteří z nejúspěšnějších obchodníků i marxisté-leninisté dělali víceméně nevědomě právě něco takového po celé generace. Když se spleť loajalit stane ještě hustší, nebudou si budoucí generace moci troufnout považovat se navzájem za naprosto odlišné na základě rozlišností v rase, jazyku, národnosti, náboženství, ideologii a hospodářském zájmu. Bezpochyby existují i jiné techniky, pomocí kterých se tento aspekt lidské přirozenosti dá pro blaho lidstva jemně uhladit.²⁹⁾

KAPITOLA 6

SEXUALITA

Sexualita je základním prvkem lidské biologie, mnohostranným jevem ovlivňujícím každý aspekt naší existence a nabývajícím nové formy v každé etapě životního cyklu člověka. Jeho komplexita a dvojnáčnost vyplývá z toho, že sexualita není určena především k reprodukci. Evoluce 'vynalezla' pro živé bytosti mnohem efektivnější způsoby rozmnožování, než jsou komplikované procesy páření a oplodňování. Bakterie se jednoduše dělí na dva jedince (u mnoha druhů každých dvacet minut), houby trousí do okolního prostředí obrovské množství spór a u nezmarů potomstvo raší přímo z jejich těl. Každý výtrus houby vyroste ve zcela nový organismus. Kdyby jediným účelem reprodukčního chování bylo rozmnožování, naši savčí předkové by se byli mohli vyvinout bez sexu. Každá lidská bytost by mohla být asexuální a přinášet na svět nové potomky z povrchových buněk lůna s nediferencovanými pohlavními znaky. Ještě i dnes dochází k rychlému způsobu asexuální reprodukce (tak, jak je to u bakterií) v těch řídkých případech, kdy jednoduchým rozdělením již oplodněného vajíčka vzniknou jednovaječná dvojčata.

Stejně tak není primární funkcí sexu ani poskytování, resp. přijímání tělesné rozkoše. Velká většina živočišných druhů vykonává sexuální akt mechanicky a s minimální předehrou. Páry bakterií a prvoků vytvářejí sexuální spojení bez požitků, které by mohl poskytnout nervový systém, zatímco koráli, škeble a mnoho jiných bezobratlých živočichů jednoduše vypouštějí své sexuální buňky do vo-

dy v okolí těla. Dělaří to doslova bezmyšlenkovitě, protože vlastně nemají žádný mozek. Rozkoš je pro pářící se zvířata v nejlepší případě jen prostředek, který přiměje stvoření s všestranným nervovým systémem k tomu, aby investovali hodně času a energie potřebné k dvoření, pohlavnímu spojení a rodičovství.

Navíc je sex v každém smyslu bezdůvodně náročnou a riskantní aktivitou. Reprodukční orgány lidských bytostí jsou po anatomické stránce tak složité, že jsou vystavené různým i smrtelným dysfunkcím, jako je např. mimoděložní těhotenství a různé pohlavní choroby. Aktivita spojená s dvořením je prodloužená za hranice toho, co je k signalizaci nezbytně zapotřebí. Tato aktivita je náročná na energii, ba dokonce i nebezpečná. Vášnivější 'milenci' se totiž vystavují většímu riziku usmrcení ze strany rivalů nebo dravců. Na mikroskopické úrovni jsou genetické orgány, které určují pohlaví, jemně vyladěné a lehce může dojít k poruše. U lidí o jeden pohlavní chromosom víc nebo méně nebo jemné narušení hormonální rovnováhy vyvíjejícího se plodu může vést k abnormitám ve fyziologii a v chování.¹⁾ - Money - intervise

Sexualita tedy sama o sobě neposkytuje žádnou přímou výhodu v darwinovském smyslu. Kromě toho může mít sexuální reprodukce za následek automaticky genetický deficit. Když se organismus rozmnožuje bez sexu, všichni jeho potomci s ním budou identičtí. Když však organismus přijme sexuální partnerství s jiným, nepříbuzným individuem, polovina genů v každém z jeho potomků bude cizího původu. Při každé pozdější generaci se podíl vlastních genů pro každého potomka redukuje na polovinu.

Existují tedy dobré důvody pro to, aby reprodukce byla asexuální. Je možné ji realizovat soukromě, přímo, bezpečně, s malým výdajem energie a sobecky. Proč se tedy sexualita vyvinula?

Hlavní odpověď je, že sex vytváří rozmanitost. A touto rozmanitostí rodič chrání své potomstvo před nepředvídatelně se měnícím prostředím. Představme si případ dvou živočišných druhů, přičemž oba se skládají jen z jedinců nesoucích dva geny. Označme si volně jeden gen *A* a dru-

hý *a*. Tyto geny by pro tento okamžik mohly odpovídat hnědé (*A*) a modré (*a*) barvě očí, nebo praváctví (*A*) a leváctví (*a*). Každý jedinec je *Aa*, protože vlastní oba geny. Předpokládejme, že jeden druh se reprodukuje bez sexu. Pak bude veškeré potomstvo každého rodiče *Aa*.

Druhá populace se rozmnožuje pohlavně; produkuje sexuální buňky, z kterých každá obsahuje jen jeden z genů, *A* nebo *a*. Když dva jedinci kombinují své pohlavní buňky a přispívá-li každý dospělý jedinec pohlavními buňkami obsahujícími buď *A* nebo *a*, jsou možné tři druhy potomků: *AA*, *Aa* a *aa*. Při výchozí populaci *Aa* mohou asexuální rodiče produkovat pouze potomky *Aa*, zatímco sexuální rodiče mohou produkovat potomky *AA*, *Aa* a *aa*. Nyní připusťme, že se životní prostředí změní (řekněme krutá zima, záplavy nebo invaze nebezpečného dravce) tak, že situace bude příznivá pro *aa* jedince. V příští generaci bude mít sexuálně se rozmnožující populace výhodu a bude se skládat především z jedinců *aa*, dokud se podmínky nezmění tak, že budou příznivé pro jedince *AA* nebo *Aa*.²⁾

Rozmanitost a tedy i adaptabilita vysvětlují, proč tak mnoho organismů na sebe bere břemeno sexuální reprodukce. Tyto organismy počtem daleko převyšují druhy, které se spoléhají na přímé a jednoduché, ale z dlouhodobého hlediska méně prozíravé způsoby bezpohlavního rozmnožování.

Proč tedy obvykle existují právě jen dvě pohlaví? Teoreticky je možný vývoj sexuálního systému založeného jen na jednom pohlaví — po anatomické stránce uniformních jedinců produkujících reprodukční buňky identického tvaru a bez výběru je kombinujících. Právě tak se rozmnožují některé nižší rostliny. Je možné též mít stovky pohlaví, což je běžné u některých hub. Avšak systém dvou pohlaví v převážné části živého světa převládá. Zdá se, že tento systém umožňuje nejefektivnější možnou dělbu práce.

Bytostná samička je individuem specializovaným na kladení vajec. Velké rozměry vajíčka zabraňují snadnému vyschnutí a umožňují přečkat nepříznivé období díky konzumaci uskladněného žloutku, a dále i to, aby se vejce dalo odmanévrovat do bezpečí svými rodiči a aby se po

oplození mohlo rozdělit aspoň několikrát, dřív než by potřebovalo přijímat výživné látky z okolního prostředí. Samce je možné definovat jako výrobce spermií, malých pohlavních buněk (gamet). Sperma je nejmenší buněčnou jednotkou, omezenou v podstatě na hlavičku, která je přeplněná DNA. Je poháněná bičíkem, obsahujícím právě dost uskladněné energie na to, aby se mohl tento dopravní prostředek dostat až k vajíčku.

*socializace
kultura*
Když se při oplodnění dvě gamety spojí, vytvoří okamžitě směs genů, obklopených trvalým obalem vajíčka. Při spolupráci na vytvoření zygot samička a samec zvyšují pravděpodobnost, že alespoň někteří z jejich potomků v případě změny životního prostředí přežijí. Oplodněné vajíčko se liší od asexuálně se reprodukcující buňky v jedné základní charakteristice: obsahuje nově sestavenou směs genů.

Anatomický rozdíl mezi dvěma druhy pohlavních buněk je často extrémní. Lidské vajíčko je např. 85 000x větší než lidská spermie. Důsledky tohoto dimorfismu gamet se projevují v celé biologii a psychologii lidské sexuality. Nejdůležitějším bezprostředním důsledkem je to, že samička investuje více do každé ze svých pohlavních buněk. Žena musí počítat s tím, že za dobu celého svého života bude moci produkovat jen asi 400 vajíček, z těch se maximálně jen asi 20 může změnit na zdravé děti. Náklady na donošení a porod potomka a později na péči o něj jsou relativně vysoké. Naproti tomu muž při každé ejakulaci vypouští asi 100 miliónů spermií. Když dosáhne oplození ženy, jeho čistě tělesný závazek je splněný. O budoucnost genů muže je tím postaráno stejně jako o geny ženy, ale jeho investice budou mnohem menší, pokud se ženě nepodaří přimět svého partnera k podílu na péči o potomka. Kdyby muž dostal úplnou svobodu jednání, teoreticky by mohl za celý svůj život oplodnit tisíce žen.

Výsledný konflikt zájmů mezi pohlavími není charakteristický jen pro lidi, ale i pro většinu živočišných druhů. Samci jsou charakteristickým způsobem agresivní, obzvláště k sobě navzájem a nejintenzivněji v době páření. U většiny druhů je u samců strategií s největším ziskem asertivita. Během celého dlouhého období těhotenství, od

oplození vajíčka až po porod nového jedince, může samec oplodnit mnoho samiček, ale samička může být oplodněna jen jedním samcem. Když se tedy samci mohou dvořit jedné samičce za druhou, někteří z nich budou velcí vítězové, a jiní zase absolutní smolaři, ale prakticky všechny zdravé samičky budou nakonec oplodněny. Samcům se vyplatí být agresivními, spěchajícími, nestálými a nevybíravými. Pro samice je teoreticky výhodnější být ostýchavými, držet se zpět a dopřát si víc času na identifikaci samců s nejlepšími geny. U druhů, které vychovávají mláďata, je pro samičky důležité i to, aby si vybíraly samce, kteří s nimi pravděpodobně zůstanou i po oplodnění.

Lidé se tohoto biologického principu věrně přidržují. Je pravda, že u tisíců existujících společností nacházíme mimořádnou rozmanitost v detailech jejich sexuálních zvyků a dělby práce mezi pohlavími. Tato rozmanitost je dána kulturou. Společnosti přizpůsobují své zvyky požadavkům prostředí, a tak souhrnně duplikují velkou část mechanismů, se kterými se setkáváme ve zbytku živočišné říše: od přísné monogamie po krajní formy polygamie a od skoro úplné pohlavní nerozlišnosti ('unisex') po krajní rozdíly mezi muži a ženami v chování a oblékání. Lidé mění své postoje vědomě a na základě volního rozhodnutí, převládající móda ve společnosti se může změnit během jedné generace. Tato flexibilita nicméně není nekonečná a na jejím dně nalézáme všeobecné rysy, které ve značné míře splňují očekávání evoluční teorie. Soustředíme se tedy nejdříve na biologicky významné obecné otázky a odložíme úvahy o nesporně důležité plastičnosti, která je podmíněna kulturou na později.³⁾

Především jsme všichni mírně polygynní. Muži jsou iniciátory většiny změn v sexuálním partnerství. Asi tři čtvrtiny všech lidských společností povolují mužům mít více žen a většina z nich podporuje tyto praktiky zákonem a obyčejí. V protikladu k tomu se ženě povoluje mít více mužů v méně než jednom procentu společností. Zbylé monogamní společnosti obvykle do této kategorie patří jen ve formálním právním smyslu, jelikož v nich přidané prvky konkubinátu a jiných mimomanželských praktik *de facto* připouštějí polygynii.

Protože ženy jsou běžně muži považovány za omezený zdroj a tedy za ceněný majetek, těžší ženy z tzv. hypergamie, ze vdávání do vyšších sociálních vrstev. Polygynie a hypergamie jsou v podstatě komplementární strategie.⁴⁾ V různých kulturách se muži snaží a akumulují majetek, zatímco ženy jsou chráněné a jsou předmětem směny. Synové se vydovádějí, dcery riskují svoji zkázu. Tam, kde se sex prodává, jsou kupujícími obyčejně muži. Není divu, že prostitutky jsou opovrhovanými členy společnosti; vzdaly se svých cenných reprodukčních investic a přenechaly je cizincům. Ve 12. století výstižně vyjádřil Maimonides tuto biologickou logiku následujícími slovy:⁵⁾

'Neboť bratrské pocity, vzájemnou lásku a vzájemnou pomoc můžeme najít v dokonalé formě jen mezi těmi, kdo mají společné předky, a jsou si tedy příbuzní. Proto se i členové jednotlivých kmenů, kteří mají společné předky, navzájem mají rádi, pomáhají si a litují se navzájem, i kdyby tento předek byl velmi vzdálený. Tuto lásku, pomoc a soucitění podporuje i Zákon. *Poběhlice* jsou proto zakázané, protože jejich vinou se narušují rodové linie. Neboť dítě, které porodí, je v kmeni cizincem. Nikdo neví, do které rodiny patří, a žádná z rodin ho nepozná. A to by bylo pro dítě a jeho otce to nejhorší, co by je mohlo potkat.'

Anatomie nese stopy sexuální dělby práce. Muži mají v průměru o 20 až 30 % větší hmotnost než ženy a ve shodě s tím jsou silnější a rychlejší ve většině sportovních kategorií. Proporce jejich údů, stavba jejich kostry a mohutnost svalstva se obzvlášť hodí pro běh a vrh, tedy archaické specializace našich mužských předků z doby lovců-sběračů. Světové rekordy v atletice dobře odrážejí tuto nerovnost. Mužští šampióni jsou vždy o 5 – 20 % rychlejší než ženy; v roce 1974 byl rozdíl 8 % na 100 m, 11 % na 400 m, 15 % na jednu míli, 10 % na 10 000 m a tak dále v každé běžecké kategorii. Dokonce i v maratónu, kde rozměry a hrubá síla platí nejméně, byl rozdíl 13 %. Šampiónky v maratónu mají podobnou výdrž, ale muži jsou rychlejší – jejich šampióni běží každou ze šestadvaceti mil pět minut. Rozdíl si nemůžeme vysvětlit nedostatkem

motivace nebo tréninku. Slavné běžkyně z NDR a SSSR byly získány v rámci celostátního náboru a jejich výkony jsou výsledkem vědecky plánovaných tréninkových programů. Avšak tyto šampiónky, které stále vytvářejí nové olympijské a světové rekordy, by se nemohly umístit na lepším místě ani na oblastních mistrovstvích mužů. Výkony všech mužů a všech žen se samozřejmě hodně překrývají, nejlepší ženské atletky jsou lepší než většina mužských atletů a ženské atletické soutěže jsou právě tak vzrušující jako mužské. Avšak je tu podstatný rozdíl mezi průměrnými a nejlepšími výkony. Nejlepší maratónkyně USA v roce 1975 by se např. byla umístila na 752. místě v národním žebříčku mužů. Tělesné rozměry nejsou rozhodujícím faktorem. Mužští závodníci menší postavy vážící 55 – 60 kg podávají dobré výkony ve srovnání se ženami i ve srovnání se svými vyššími a těžšími mužskými soupeři.

Stejně důležité je, že se ženy vyrovnají mužům, nebo je i převyšují v některých jiných sportech, hlavně v těch, které jsou nejvíc vzdálené od primitivních technik lovení zvěře a agrese: plavání na dlouhé tratě, akrobatičtější prvky v gymnastice, lukostřelba na přesnost zásahu (ne však do dálky) a střelba z malorážky. S vývojem sportů a sportu podobných činností do propracovanějších a důmyslnějších druhů a stylů, kde rozhoduje zručnost a hbitost, je možné očekávat sblížení celkových výkonů mužů a žen.⁶⁾

Průměrné rozdíly v temperamentu mezi muži a ženami jsou též v souladu s obecnými poznatky z biologie savců. Ženy jako skupina jsou méně asertivní a méně fyzicky agresivní. Stupeň rozdílnosti závisí na kultuře. Tato rozdílnost je v rozsahu od maličkého, jen statistického rozdílu v egalitárních společnostech, po praktické zotročení žen v některých krajně polygynních společnostech. Avšak rozdíly ve stupni nejsou ani zdaleka tak důležité jako fakt, že se ženy systematicky liší tímto kvalitativním způsobem bez ohledu na jeho stupeň. Základní průměrný rozdíl v osobnostních rysech se mění jen zřídka, jestli vůbec někdy.

Tělesné rozdíly a rozdíly v temperamentu mezi muži a

ženami byly kulturou umocněny a vyústily ve všeobecnou dominanci mužů. Historie nezaznamenala ani jednu společnost, ve které by ženy měly kontrolu nad politickým a hospodářským životem mužů. I když vládly královny nebo císařovny, jejich hlavními pomocníky byli většinou muži. V době psaní této studie neměla žádná země v čele své vlády ženu, i když Izraelčanka Golda Meirová a Indira Gándhiová z Indie byly donedávna asertivními vůdčími postavami svých zemí. Asi v 75 % společností studovaných antropology se od nevěsty očekává, že se přestěhuje z domova své vlastní rodiny do domu svého manžela, zatímco jen v 10 % případů se vyžaduje opak. Rodokmen se registruje a uznává výhradně přes rodovou linii muže, a to pětkrát častěji než přes rodovou linii žen. Muži odedávna zaujímali pozice náčelníků, šamanů, soudců a bojovníků. Jejich protějšky v moderním technokratickém vydání jsou v čele průmyslových států, obchodních společností a církví.⁷⁾

Tyto rozdíly je snadné zaznamenat, ale jaký význam mají pro budoucnost? Jak lehce je možné je změnit?

Jak patrně, je pro společnost velmi důležité bez hodnocení určit relativní podíl dědičnosti a prostředí na diferenciaci rolí chování u obou pohlaví. Podle mého názoru důkazy ukazují: mezi pohlavími existují jen mírné genetické rozdíly; geny ovlivňující chování vstupují do vzájemného působení prakticky se všemi existujícími prostředními a vytvářejí nápadné divergence v raném psychologickém vývoji; tyto divergence jsou téměř vždy v pozdějším psychologickém vývoji rozšířeny kulturní podporou a výcvikem. Společnosti mohou pravděpodobně úplně eliminovat relativně malé genetické rozdíly pečlivým plánováním a výcvikem, ale konvergence si vyžádá vědomé rozhodnutí, založené na plnějších a exaktnějších znalostech, než jaké máme k dispozici nyní.

Důkazy o genetických rozdílech v chování jsou podstatné a různorodé. Na obecné úrovni jsou děvčata predisponovaná k tomu, aby byla důvěrněji sociabilní a po tělesné stránce méně odvážná. Již od narození se např. usmívají více než chlapci. Tento rys může o člověku obzvlášť mnoho prozradit, protože ze všech forem lidského chování je

úsměv kojence, jak jsme se už zmínili, nejvíce vrozeným prvkem, jeho forma a funkce jsou totiž prakticky neměnné. Různé, na sobě nezávislé studie ukázaly, že novorozená děvčátka reagují častěji než chlapci reflexivním úsměvem se zavřenými očima. Tento reflexivní úkon je rychle nahrazen záměrným komunikativním úsměvem, který přetrvává do druhého roku života. Časté usmívání se potom stává jedním z nejtrvalejších ženských rysů, který přetrvává přes celé mládí i dospělost. Ve věku asi 6 měsíců si děvčátka více všímají vzhledů a zvuků používaných ke komunikaci ve srovnání s podněty, jež nemají komunikační charakter. Chlapci stejného věku tyto zvuky nerozlišují. Ontogeneze potom pokračuje následovně: jednorocní děvčátka reagují s větším strachem a zábrany na šklebicí se tváře a více se zdráhají v nových situacích opustit matku. Starší dívky zůstávají společenějšími, přátelštějšími a méně fyzicky odvážnými, než chlapci stejného věku.⁸⁾

Při výzkumu sanského kmene !Kung nenašla Patricia Draperová⁹⁾ žádný rozdíl ve způsobu výchovy mladých chlapců a děvčat. Všichni jsou pod pečlivým, i když nevtíravým dohledem a jen zřídka jim dospělí dají nějakou práci. Chlapci se však přece jen častěji než děvčata vytráť z dohledu a doslechu rodičů a zdá se, že starší chlapci se častěji přidají k dospělým mužům-lovcům než děvčata k dospělým ženám-sběračkám plodů. Při ještě zevrubnějším výzkumu N. G. Blurton Jones a Melvin J. Konner¹⁰⁾ zjistili, že chlapci se častěji pouštějí i do drsnějších her a že projevují více agresivity. Chlapci se méně sdružují s dospělými než děvčata. Z těchto subtilních rozdílů se postupně vyvíjí charakteristická výrazná dělba práce mezi pohlavími v táborech kmene !Kung. *→ PŘESTO SE LISYLI*

V západních kulturách jsou chlapci odvážnější než děvčata a v průměru projevují více fyzické agrese. Eleanor Maccobyová a Carol Jacklinová v přehledové studii *The Psychology of Sex Differences* (Psychologie rozdílů mezi pohlavími)¹¹⁾ došli k závěru, že tento mužský rys je hluboko zakořeněný a mohl by mít genetický původ. Od nejranějších počátků sociálních her, od věku 2 až 2 1/2 roku jsou chlapci agresivnější jak slovy, tak činy. Mají více

představ s tematikou nepřátelství a častěji se pouštějí do simulovaných bitev, otevřených výhrůžek a tělesných napadení, namířených přednostně proti jiným chlapcům, ve snaze získat dominantní postavení. Jiné studie, sumarizované Ronaldem P. Rohnerem¹²⁾ naznačují, že tyto rozdíly existují v mnohých kulturách.

Skeptik, preferující vysvětlení založené pouze na vlivech prostředí, by mohl dále argumentovat, že časná divergence v realizaci rolí nemá žádnou biologickou složku, ale je jen reakcí na tendenční tréninkové praktiky během velmi raného dětství. Dochází-li k takovému tréninku, pak by musel být skrytý a alespoň částečně nevědomý a museli by jej praktikovat rodiče na celém světě. Hypotéza naprosté převahy vlivu prostředí na chování jedince se stává méně pravděpodobná ve světle nových poznatků z biologie hermafroditů, kteří jsou geneticky samicemi, avšak během počátečních etap vývoje zárodku nabývají různé stupně anatomie samců. K anomálii dochází dvěma možnými způsoby.¹³⁾

První z nich je vzácný dědičný jev, způsobený změnou v poloze jednoho genu; jev nazýváme ženským adrenogenitálním syndromem. Vlastnictví dvou pozmeněných genů — tedy absolutní nepřítomnost normálního genu v každé buňce těla — zabraňuje mužským i ženským nadledvinkovým žlázám produkovat jejich vlastní hormon, kortizol. Místo něho adrenální žlázy vylučují předběžnou, do konečné podoby nedovedenou substanci (prekursor), která má podobný účinek jako mužský pohlavní hormon. Je-li jedinec geneticky mužského pohlaví, nemá zvýšené vylučování hormonů žádný významný účinek na sexuální vývoj. Je-li zárodek pohlaví ženského, mění abnormální hladina mužských hormonů vnější genitálie ve směru mužského pohlaví. Někdy se klitoris takového jedince zvětší a podobá se malému penisu, přičemž velké pysky jsou zavřené. V extrémních případech se vyvine úplný penis a prázdný šourek.

Druhý způsob, který vede k této anomálii, je aplikace umělých hormonů. V 50. letech byly ženám často ordinovány progestiny, druh umělých preparátů, které působí jako progesteron, normální hormon těhotenství, aby se

tak snížilo riziko nedonošení. V několika málo případech se zjistilo, že progestiny tím, jak vyvíjely maskulinizační vliv na ženské zárodky, je proměňovaly v hermafrodity stejného druhu, jako tomu bylo v důsledku ženského adrenogenitálního syndromu.

Čirou náhodou, vývoj hermafroditů způsobený aplikací hormonů se blíží správně kontrolovanému vědeckému experimentu zaměřenému na určení vlivu dědičnosti na pohlavní rozdíly. Experiment není perfektní, ale je aspoň tak dobrý jako většina jiných, se kterými se můžeme setkat. Geneticky jsou hermafroditi jedinci ženského pohlaví, a jejich vnitřní sexuální orgány jsou úplně ženské. Ve většině případů studovaných ve Spojených státech se vnější genitálie u ještě malých dětí upravily chirurgickými zákroky na kompletně ženské a jedinci se potom vychovávali jako děvčata. Tyto děti byly během zárodečného vývoje vystaveny působení mužských hormonů nebo látek, které je v účinku napodobují, ale později byly 'vychovávány' tak, aby se staly normálními děvčaty, a to až do doby zralosti. V takových případech je možno oddělit účinky učení od účinků hlubších biologických přeměn, které v některých případech mají kořeny přímo v známé mutaci genů. Mužské způsoby chování je pak možné téměř jistě připsat na vrub účinku hormonů na vývoj mozku.

Vykazovala děvčata změny v chování ve spojitosti s jejich hormonální a anatomickou maskulinizací? John Money a Anke Ehrhardtová zjistili, že tyto změny byly značné a souvisely se změnami tělesnými. V porovnání s ničím neovlivňovanými děvčaty z jinak podobného sociálního prostředí byla děvčata hormonálně pozmeněná považována za svého vývoje častěji za větroplachy. Měla větší zájem o atletické dovednosti, pohotověji si hrála s chlapci, dávala přednost kalhotám před dívčími šaty a pistolkám před panenkami. Skupina s adrenogenitálním syndromem projevila větší nespokojenost s nutností hrát ženskou roli. Přesné zhodnocení této druhé skupiny ztěžuje skutečnost, že děvčatům bylo nutné podávat kortizon, aby se kompenzoval jejich genetický defekt. Je možné, že dívky mohla směrem k maskulinnímu chování nějakým způ-

sobem vychýlit sama hormonální léčba. Jestliže k tomuto účinku došlo, byl jeho charakter stále biologický, i když ne tak hluboký jako při maskulinizaci zárodku. A k tomuto efektu by samozřejmě nemohlo dojít u děvčat pozměněných vlivem progestinu.

Už při narození je ratolest trošku ohnutá — co s tím uděláme? Tento fakt naznačuje, že univerzální existence sexuální dělby práce není úplně náhodnou událostí kulturní evoluce. Avšak tento fakt zároveň i potvrzuje konvenční názor, že je kulturní evoluce příčinou enormní rozmanitosti mezi společnostmi, pokud jde o stupeň této dělby práce. Doklady o slabé biologické složce načrtávají možnosti, jaké si budoucí společnosti budou moci vědomě zvolit. Zde se objevuje druhé dilema lidské přirozenosti. S přihlédnutím k boji žen za jejich práva, který se nyní šíří po celém světě, si každá společnost musí vybrat jednu z následujících tří možností:

1) Posilovat u svých členů trend k přehnanému zdůrazňování rozdílů v chování jednotlivých pohlaví. Tento model převládá téměř ve všech kulturách. Jeho výsledkem je nejčastěji vláda mužů nad ženami a vyloučení žen z mnohých profesí a aktivit. Tak tomu však být nemusí. Aspoň v teorii by mohla dobře projektovaná společnost se silnou sexuální diferenciací být duševně bohatší, rozmanitější a dokonce i produktivnější než společnost, kde pracuje unisex. Takováto společnost by mohla zaručovat lidská práva i při směřování mužů a žen do různých zaměstnání. Určitá míra sociální nespravedlnosti by však i tak byla nevyhnutelná a snadno by se mohla rozrůst do hrozivých rozměrů.

2) Trénovat své členy k tomu, aby eliminovali všechny sexuální rozdíly v chování. Zavedením kvót a vzdělání vyvažujícího rozdíly pohlaví by mělo umožnit vytvořit společnost, v které by se muži a ženy jakožto skupiny rovným dílem podíleli na všech profesích, kulturních aktivitách a dokonce — abychom věc dovedli do extrému — i na atletických soutěžích. I když by bylo třeba oslabit rané predispozice, které charakterizují pohlaví, biologické rozdíly nejsou tak velké, abychom věc museli vyhlásit za nemožnou. Taková kontrola by poskytla velkou výhodu, že

by se vyloučil i náznak skupinového předsudku (kromě předsudku individuálního), založeného na pohlaví. Výsledkem by mohla být mnohem harmoničtější a produktivnější společnost. Množství potřebných regulací by však jistě ohrozilo některé osobní svobody a aspoň několik jedinců by nemohlo rozvinout celý svůj potenciál.

3) Poskytnout stejné možnosti a přístup, ale nedělat žádné další akce. Všechny kultury mají samozřejmě i právo nerozhodnout se pro žádnou z možností. *Laissez-faire* (nechat každého dělat to, co chce) by se na první pohled mohlo zdát nejvýhodnějším kursem z hlediska osobní svobody a vývoje osobnosti, ale to nemusí být vždy pravda. I při stejném vzdělání pro muže a ženy a při stejné přístupnosti všech profesí je pravděpodobné, že si muži udrží nepochybně vysoké zastoupení v politickém životě, v obchodu a ve vědě. Mnozí by se nemohli plně angažovat ve stejně důležitých, formujících aspektech výchovy dětí. Výsledek by se právem mohl považovat za brzdu komplexního citového vývoje jedinců. Právě k takovéto divergenci a restrikci docházelo v izraelských kibucech¹⁴⁾, které představují jeden z nejvýraznějších experimentů v oblasti rovnostářství realizovaného v moderní době.

Od dob největšího rozmachu hnutí kibuců ve 40. a 50. letech jeho vůdcové prosazovali politiku úplné sexuální rovnosti. Nabádali ženy k tomu, aby se nezdráhaly přijímat funkce, které předtím byly rezervované mužům. Ze začátku to téměř fungovalo. První generace žen byla ideologicky angažována a ženy ve velkém počtu obsazovaly funkce v politice a v řízení hospodářství a práce. Avšak i ony samy, i jejich dcery se později poněkud navrátily k tradičním rolím, navzdory tomu, že dcery byly od narození vychovávány v linii nové kultury. Navíc dcery samozřejmě zašly dále než jejich matky. Dnes si žádají, a také dostávají, každý den delší časový úsek na svoje děti, a to pod příznačným označením 'hodina lásky'. Některé z nejtalentovanějších žen odmítly nábor do vyšších sfér obchodního a politického života, a tak dnes už je poměr jejich zastoupení v těchto funkcích ve srovnání s muži stejné generace velmi nízký. Byly i argumenty, že tento obrat pouze odráží vliv silné patriarchální tradice, která pře-

trváva ve zbytku izraelské společnosti, i když rozdělení rolí mezi pohlavími je dnes větší uvnitř kibucu než mimo něj. Izraelské zkušenosti ukazují, jak těžké je předpovídat důsledky a zhodnotit přesně význam změn v chování založených buď na dědičnosti, nebo na ideologii.¹⁵⁾

Z této zneklidňující dvojnáznosti, pokud jde o role jednotlivých pohlaví, je možné vyvodit jeden jednoznačný závěr: pouze na základě dokladů o biologickém omezení není možné předepsat ideální směr působení. Mohou nám však pomoci definovat možnosti a odhadnout cenu každé z nich. Tato cena se má měřit množstvím energie potřebné pro výchovu a podmiňování a poměrem potlačování individuální svobody a potenciálu. Podívejme se na to bez příkras: vyžaduje-li každá z možností určité náklady, a konkrétně etické zásady budou sotva někdy univerzálně akceptovány, výběr nebude lehký. V takovýchto případech se nám snad bude hodit moudrá rada Hanse Morgenthaua:¹⁶⁾ 'V kombinaci politické moudrosti, morální odvahy a morálního úsudku člověk smiřuje svoji politickou povahu se svým morálním údělem. Že toto smíření pak není ničím více než *modus vivendi*, nelehkým, riskantním, ba i paradoxním způsobem života, to může zklamati jen ty, kteří raději přecházejí a překrucují tragická protirečení lidské existence s chlácholivou logikou zdánlivé harmonie'. Chci tím naznačit, že tato protirečení mají kořeny v přežívajících reliktech naší předchozí genetické historie a že jedním z nejnevýhodnějších a nejnesmyslnějších, avšak přece jen nevyhnutelných reziduí je právě mírná predispozice k rozdílnosti v rolích jednotlivých pohlaví.

Dalším pozůstatkem, který je třeba v biologické sociální teorii zvážit a změřit, je rodina. Nukleární rodina, založená na dlouhodobé sexuální vazbě, geografické mobilitě a ženách v domácnosti, je dnes ve Spojených státech na ústupu. Mezi léty 1967 a 1977 se počet rozvodů zdvojnásobil a počet domácností, v jejichž čele stála žena, vzrostl o třetinu. V roce 1977 žilo každé třetí dítě školního věku doma jen s jedním rodičem nebo příbuzným a více než polovina všech matek s dětmi ve školním věku pracovala mimo domov. V mnoha rodinách, ve kterých pracují oba

rodiče, výchovu dětí ve značné míře převzaly jesle, resp. školky. Starší děti těchto rodičů představují širokou populaci 'dětí s klíči na krku', které jsou bez jakéhokoliv dozoru v době mezi ukončením vyučování a návratem rodičů z práce. Porodnost ve Spojených státech prudce klesla z 3,80 na jednu rodinu v roce 1957 na 2,04 v roce 1977.¹⁷⁾ Taková sociální změna v technologicky nejvyspělejší zemi v souvislosti s osvobozením žen a jejich hromadným vstupem do práce je událostí, která musí mít hluboké dlouhodobé důsledky. Avšak znamená to, že by rodina byla kulturním artefaktem určeným k zániku?

Myslím, že ne. Rodina, volně definovaná jako společenství blízkých dospělých příbuzných a jejich dětí, zůstává jedním z univerzálních jevů lidské sociální organizace. Dokonce ty společnosti, které se zdánlivě vymykají z pravidla (např. Nayarové z Indie a izraelští členové kibuců), nejsou skutečně autonomními sociálními skupinami, nýbrž speciálními podskupinami, které žijí v širších komunitách. Rodina ve své nukleární nebo rozšířené formě se v průběhu dějin a v mnohých společnostech z nespočetných stresových situací vždy znovu obrodila. Ve Spojených státech se během dražeb otroků často násilně rozlučovaly rodiny černochů. Nebral se ohled na africké zvyky nebo se i potlačovaly, a ani manželství, ani rodičovství černochů nebyly zákonem chráněny. Skupiny příbuzných však přežily po celé generace, klasifikace individuálního příbuzenství pokračovala, dětem se dávala jména vyskytující se v rodině u předků a tabu incestu se spolehlivě dodržovalo. Připoutání Afričanů ke svým rodinám zůstalo hluboké a citové. Svědectvím toho jsou mnohé fragmenty ústních tradic a psaných záznamů, jako je např. dopis poslaný plantážním dělníkem Cashem a jeho rodinou z Georgie poté, co byli odloučeni od svých nejbližších příbuzných. Dopis je z roku 1857:¹⁸⁾

'Clairso, tvoje oddaná matka a otec posílají hrozně moc pozdravů a lásky tobě, tvému manželovi a mým vnoučatům Phébe. Mag. a Cloe. Johnovi. Judy. Sue. Mé tetě Aufy sinena a Minntonovi a malé Plascce. Charlesovi Negovi. Fillisovým a všem jejich dětem. Cashovi Prime. Laffateovi. Pozdravuj Cashova brat-

ra Portera a jeho manželku Patienici. Viktorie pozdravuje svého bratrance Becka a Mileya.

Podle historika Herberta G. Gutmana byla podobná příbuzenská spojení rozšířena po celém Jihu a o mnoha z nich majitelé otroků nevěděli. Dnes taková spojení, mírně oslabená nebo v původní síle, přetrvávají v nejchudobnějších ghetech. Jak to uvedla ve své pozoruhodné knize *All Our Kin* (Celý náš rod) Carol Stacková¹⁹), podrobná znalost příbuzných a přísně dodržovaný kodex vzájemné loajálnosti jsou nutným základem pro přežití mezi nejchudšími americkými černochoy.

V některých amerických komunách 60. a 70. let byly realizovány pokusy — většinou ze strany bělochů patřících do střední vrstvy — organizovat se do rovnostářských společností a vychovávat své děti v jeslích. Avšak, jak již objevil Jerome Cohen²⁰) se všemi spolupracovníky, tradiční nukleární rodina se vždy opět prosadila. Nakonec matky z komun projevovaly ještě větší potřebu pečovat o své vlastní děti než matky z obyčejných manželských domácností. Jedna třetina z nich přešla z kolektivní rodičovské péče na systém péče dvou rodičů. V tradičnějších společenstvích přibývá počet párů, které se rozhodly žít mimo manželství a odložily početí dětí na později. Formy jejich sociálního života se však podobají klasickému manželskému svazku a mnohé páry eventuálně pokračují ve výchově dětí konvenčními metodami.

Lidská predispozice spojovat se do rodin se prosazuje dokonce i za některých abnormálních okolností. Ve Federální věznicí pro ženy v Aldersonu v Západní Virginii zjistila Rose Giallombardová²¹), že se vězenkyně organizují do jednotek podobajících se rodinám, jejichž centrem je sexuálně aktivní pár nazývající se manželem a manželkou. K páru se obyčejně přidávají ženy klasifikované jako bratři a sestry, a starší vězenkyně slouží jako náhrada za matky, otce, tety, strýce a dokonce i babičky. Role připisované těmto kategoriím mají svou paralelu s rolemi, se kterými se setkáváme ve vnějším, heterosexuálním světě. Vězeňská pseudorodina poskytuje svým členům stabilitu, ochranu a užitečné rady, jakož i potravu a léky během zotřetí trestu. Je také zajímavé, že chovanci mužských

věznic se organizují volněji do celoinstitucionálních hierarchií a kast, ve kterých mají rozhodující význam dominance a hodnost. Sexuální vztahy jsou mezi těmito muži celkem běžnou věcí, ale s pasívními partnery, kteří hrají 'ženskou' roli, se obyčejně zachází s pohrdáním.

Nejvýraznějším rysem sexuálního svazku, rysem, který má základní význam pro lidskou sociální organizaci, je to, že překračuje hranice sexuální aktivity. Genetické diverzifikaci, základní funkci sexu, 'nahrává' fyzická rozkoš ze sexuálního aktu, přičemž tato diverzifikace má větší význam než proces reprodukce. Rozkoš napomáhá i svazku a ten zase plní i jiné funkce, z nichž některé mají jen velmi málo společného s reprodukcí. Tyto různorodé funkce a komplexní kauzální řetězce jsou hlubším důvodem toho, proč sexuální povědomí proniká do tolika sfér lidské existence.

Mnohoženství a sexuální rozdíly v temperamentu je možné předpovídat přímou dedukcí z obecné teorie evoluce. Toto však není možné pro nově nabyté funkce sexuálního svazku a rodiny. Na doplnění je potřebné vzít v úvahu případové studie jiných, nám příbuzných živočišných druhů a závěry týkající se současného průběhu evoluce formulovat ad hoc. Několik jiných primátů, hlavně kosmani a giboni, se seskupují do 'rodin', které jsou navenek podobné lidským. Dospělé páry se celoživotně sbližují a spolupracují při výchově potomků, dokud tito nedosáhnou dospělosti. Zoologové jsou přesvědčeni, že speciální lesní prostředí, v kterém tyto druhy žijí, poskytují darwinovskou výhodu pro sexuální svazek a stabilitu rodiny. Spekuluje také, že lidská rodina má též původ v adaptaci na zvláštní podmínky prostředí, ale tato nejrozšířenější hypotéza se zakládá na velmi malém počtu fakt.

Víme, že první skutečný člověk, *Homo habilis* (žil před 2 nebo 3 milióny let), se lišil od ostatních primátů ve dvou aspektech: vzdaloval se od lesních stanovišť předků a lovil zvěř. Mezi zvířaty, které tito naši předci lovili, byli antilopy, sloni a jiní velcí savci ponechaní většinou vegetariánskými opicemi a lidoopy na pokoji. Tito útlí, malí lidé o výšce dnešních dvanáctiletých dětí, neměli tesáky a pazoury a jistě byli na svých dvou nohách pomalejš-

ší než čtyřnohá zvířata žijící okolo nich. Při svém novém způsobu života mohli být úspěšnými jen tehdy, když se spoléhali na nástroje a rozvinuté kooperativní chování.²²⁾

Jaké formy nabyla nová kooperace? Možná, že vedla ke spojení stejných snah všech členů společnosti — mužů, žen a mladistvých. Ale možná se zakládala na nějaké dělbě práce. Možná, že ženy lovily, zatímco muži zůstávali v táborech, nebo naopak, nebo možná, že lovci byli jedinci určité velikosti, nezávisle na pohlaví. Sociobiologická teorie ve svém současném elementárním stavu neumí říci, která z těchto a jiných myslitelných možností je ta nejpravděpodobnější. Nemohou nám to odhalit ani archeologické nálezy z doby před dvěma milióny let — podle nich totiž nemůžeme určit druh dělby práce. Musíme se místo toho spoléhat na údaje z ještě dnes existujících společností lovců-sběračů, které se svým hospodářstvím a strukturou své populace nejvíce přibližují pravěkým lidským bytostem. Existující důkazy jsou sugestivní, ale ne zcela rozhodující.

Prakticky ve všech z více než 100 takovýchto po celém světě zkoumaných společností, mají muži na starosti všechny nebo téměř všechny lov a ženy všechny nebo téměř všechny sběr plodů. Muži vytvářejí organizované mobilní skupiny, odcházející daleko od tábořišť za větší zvěří. Ženy se zúčastňují lovu menších zvířat a sběru rostlinné potravy. I když muži přinášejí domů více bílkovin, ženy obyčejně zabezpečují většinu kalorií. Ženy se též většinou starají o zhotovování šatstva a o stavbu příbytků.

Lidé jako typičtí velcí primáti se rozmnožují pomalu. Matky nosí v těle plody po dobu 9 měsíců a i po porodu jsou značně zatěžované nemluvňaty a malými dětmi, které si žádají mléko v častých intervalech po celých čtyřia dvacet hodin. Pro každou ženu ze skupiny lovců-sběračů je výhodné, když si zabezpečí oddanost mužů, kteří budou zajišťovat maso a zvířecí kůže a budou spolupracovat při péči o děti. Pro každého muže je zase reciproční výhodou, když si získá na ženy exkluzivní sexuální práva a monopolizuje si jejich hospodářskou produktivitu. Jestliže se

důkazy ze života lovců-sběračů interpretovaly správně, pak výsledkem této výměny byla téměř plná univerzalita párového svazku a rozšíření větších či širších rodin, jejichž jádro tvořili muži a jejich ženy. Lze odůvodněně předpokládat, že sexuální láska a emocionální uspokojení pramenící z rodinného života se zakládají na existujících mechanismech ve fyziologii mozku, které byly do určité míry programované genetickou fixací tohoto kompromisu. A protože muži mohou oplodňovat v kratších intervalech než mohou být ženy oplodněny, párový svazek se poněkud uvolnil všeobecnou praktikou polygamie, tj. svazku jednoho muže s více ženami.

Lidské bytosti jsou jedinečným zjevem mezi primáty, pokud jde o intenzitu a mnohostrannost jejich sexuální aktivity. Z jiných vyšších savců je v sexuální atletičnosti překonávají jen lvi. Vnější genitálie mužů a žen jsou výjimečně velké a akcentované chumáči genitálního ochlupení. Prsa žen mají větší rozměry, než jaké jsou potřebné pro mléčné žlázy; bradavky jsou erogenní a obklopené nápadně zbarvenými aureolami. U obou pohlaví jsou ušní lalůčky masité a citlivé na dotyk.

Ženy jsou výjimečné tím, že nemají estrus, čili tzv. údobí říje. Samice většiny druhů primátů se stávají sexuálně aktivními až útočnými jen v období ovulace. Jejich genitálie dokonce zvětší objem a změni barvu. Změna pachu je patrně též obecným pravidlem; samice opic makak rhesus produkují množství mastných kyselin, které samce přitahují a vzrušují.²³⁾ Nic takového u žen neprobíhá. Jejich ovulace je skrytá do takové míry, že je těžké vyvolat stav otěhotnění nebo se mu vyhnout dokonce i v těch případech, kdy období inseminace je pečlivě vytipované. Ženy zůstávají sexuálně vnímavé během celého menstruačního cyklu, pouze s malými změnami ve schopnosti reagovat. Nikdy nedosahují vrcholu připravenosti, jaký je u ostatních savců určován estrem (říjí). Ženy eliminovaly estrus během evoluce tím způsobem, že jej rovnoměrně rozložily v čase.

Proč se sexuální vnímavost stala téměř nepřetržitou? Nejlepší vysvětlením je, že tento rys napomáhá párování či svazkům; fyziologická adaptace vedla k darwi-

novské výhodě v tom smyslu, že pevněji spojila členy primitivních lidských klanů. Neobyčejně častá sexuální aktivity mezi muži a ženami je hlavním nástrojem upevnění párového svazku. Díky ní docházelo i ke snížení agresivity mezi muži. Ve skupinách pavíánů a jiných subhumánních primátů se nepřátelství samců zintenzivňuje, když u samic nastává estrus. Vymizením estru u pravěkých lidí se zredukoval potenciál k soupeřivosti a zabezpečil spojecké svazky mezi lovci mužského pohlaví.

Lidé jsou znalci sexuální rozkoše. Prožívají s potěšením letmé zkoumání potenciálních partnerů, ve fantazii, poezii a písni a v každé příjemné nuanci flirtování vedoucí k předešlému a koitu. To má jen velmi málo, ne-li vůbec nic společného s rozmnožováním. Vše to ale souvisí s vytvářením svazků. Kdyby oplodnění bylo jedinou biologickou funkcí sexu, mohlo by se ho dosáhnout daleko ekonomičtěji, 'vlézt' na samičku a zasunout penis dokáže samec za několik vteřin. Nejméně sociální savci se páří právě takto, téměř bez ceremonií. Druhy, u nichž se vyvinuly dlouhotrvající svazky, jsou též většinou těmi, které spoléhají na rozvinuté rituály dvoření. V souladu s touto tendencí je, že většina prožitků lidského sexu patří k primárním činitelům, které posilují vznik a trvání svazku. Láska a sex jdou nepochybně ruku v ruce.

Biologický význam sexu je nesprávně interpretován teoretiky judaismu a křesťanství. Dodnes římská katolická církev tvrdí, že prvořadou úlohou sexuálního chování je oplodnění manželek jejich manžely. Ve své encyklice *Humanae Vitae* z roku 1967, která byla potvrzena mandátem Kongregace pro doktrínu víry v roce 1976, papež Pavel VI. zakazuje používání jakékoliv formy antikoncepce, kromě abstinence v období ovulace. Také se zavrhuje všechny 'pohlavní akty' mimo rámec manželství. Masturbace není normální součástí erotického vývoje; je to 'akt bytostně a závažně narušený'.

Církev zakládá svou autoritu na teorii přirozeného práva, která je založena na myšlence, že do lidské přirozenosti byly Bohem vloženy nezměnitelné mandáty. Tato teorie je na omylu. Zákony, na které se obrací, jsou biologické, sepsal je přírodní výběr a vyžadují si málo podpory —

církevních nebo světských institucí — a byly chybně interpretovány teology, kteří psali, aniž něco věděli o biologii. Všechno, co můžeme tušit z genetické historie lidstva, hovoří ve prospěch liberálnější sexuální morálky, v níž bychom se na sexuální praktiky měli v první řadě dívat jako na nástroj či instrument svazku a až v druhé řadě jako na prostředky rozmnožování.

Nikde nezpůsobilo posvěcení ukvapené biologické hypotézy více bolesti než při zacházení s homosexuály. Církev zakazuje homosexuální chování. Je 'bytostně narušené'. Různé jiné kultury souhlasily. V Sachsenhausenu, Buchenwaldu a ostatních nacistických táborech smrti nosili homosexuálové růžové trojúhelníky, aby se rozlišili od Židů (žluté hvězdy) a politických vězňů (červené trojúhelníky); později, když byl nedostatek pracovní síly, se chirurgové snažili rehabilitovat homosexuály kastrací. Čínská lidová republika a některé jiné revoluční socialistické země, obávající se hlubších politických důsledků deviace, potlačují homosexualitu pro forma. V některých částech Spojených států jsou homosexuálům ještě odpírána některá z jejich občanských práv a většina psychiatrů považuje homosexualitu za formu choroby a projevují profesionální skepsi co do její léčitelnosti.

Je pochopitelné, že morální strážci západní kultury homosexuály zavrhovali. Židovsko-křesťanská morálka je založena na Starém zákoně napsaném proroky útočného národa pastevců. Úspěch tohoto národa spočíval na rychlém a uspořádaném populačním růstu podporovaném opakovanými epizodami teritoriálních výbojů. Příkazy *Levitiku* jsou šité na míru této specializované existenci. Obsahují tyto příkazy: 'Nebudeš obcovat s mužem jako se ženou: to je nízkost.' Tato biblická logika je v souladu se zjednodušeným názorem na přirozené právo, kdy růst populace je prvořadý, jelikož za takových okolností základním účelem sexuálního chování musí zřejmě být plození dětí. Většina Američanů se ještě drží těchto příkazů, i když jejich demografické cíle jsou dnes úplně odlišné od cílů starých Izraelců. Homosexuálové musí být zásadně deviantní — zní linie této úvahy — protože jejich chování neprodukuje děti.

Podle této definice vždy bylo, a i v současnosti je, velmi mnoho hříšníků. Před asi 30 lety Alfred Kinsey zjistil, že 2 % amerických žen a 4 % mužů bylo výlučně homosexuálních, zatímco 13 % mužů bylo převážně homosexuálních po nejméně tři roky svého života. Dnes se počet výlučných homosexuálů střízlivě odhaduje na pět miliónů. Připočteme-li počet skrytých homosexuálů, pak — podle jejich vlastního odhadu — může toto číslo stoupnout až na 28 miliónů. Vytvářejí důležitou americkou subkulturu, jejíž argot má stovky slov a výrazů. V té či oné formě je homosexuální chování běžné v prakticky všech ostatních kulturách. V některých vyspělých civilizacích bylo povoleno či schvalováno: například v klasických athénských, perských a islámských společnostech a v pozdním republikánském a raném imperiálním Římě, v městských helénistických kulturách Středního východu, v císařství Otomanském a ve feudálním a raně moderním Japonsku.²⁴⁾

Chci tím říci, že homosexualita je pravděpodobně normální v biologickém smyslu, tj. že jde o typické chování, které se vyvinulo jako důležitý prvek v raném období lidské společenské organizace. Homosexuálové mohou geneticky přenášet některé altruistické impulsy, v lidstvu jinak vzácné.

Podpora pro tuto radikální hypotézu přichází ze strany určitých faktů, posuzujeme-li je v novém světle sociobiologické teorie. Homosexuální chování je běžné i u jiných živočichů, od hmyzu až k savcům. Jeho plné rozvinutí jako alternativu k heterosexualitě však nacházíme u nejinteligentnějších primátů jako makakové rhesus, pavíán a šimpanz. Chování těchto živočichů je projevem skutečné bisexuality, latentně přítomné v mozku. Samci jsou schopni zaujmout typické držení samice a 'podržet', 'vlezou-li' na ně jiní samci, zatímco samice příležitostně 'lezou' na jiné samice.²⁵⁾

Lidé jsou v jednom důležitém aspektu odlišní. V mozku existuje potenciál pro bisexualitu, někdy plně projevovaný osobami, které mění svoji sexuální preferenci z mužů na ženy a naopak. Avšak u plné homosexuality a stejně i u plné heterosexuality mizí jak možnost volby, tak i symetrie živočišného vzorce chování. Preference je pak

vskutku homofilní: většina plně homosexuálních mužů preferuje mužské partnery, kdežto jejich ženské protějšky jsou přitahovány výhradně ženskými partnery. Je pravidlem, že zženštilé chování u mužů nemá většinou vliv na jejich výběr sexuálních partnerů. V moderních společnostech, nikoliv však v primitivních, transvestité jsou homosexuály jen velmi zřídka a velká většina homosexuálů se ve svém oblékání a manýrách nijak výrazně neodlišuje od mužů heterosexuálních. Analogické konstatování můžeme učinit i v případě homosexuálních žen.

Tato zvláštní homofilní vlastnost může být klíčem k pochopení biologického významu lidské homosexuality. Homosexualita je především druh lidského svazku. Podobně jako větší část heterosexuálního chování, i ona je nástrojem k upevnění vztahů. Predispozice k homosexualitě mohou mít genetický základ a takové geny se mohly rozšířit v raných společnostech lovců-sběračů právě v důsledku výhod, které svým nositelům přinášejí. To nás přivádí k jádru celého problému, k potížím většiny lidí, mají-li se na homosexualitu dívat jako na něco tak či onak 'přirozeného'.

Jakým způsobem se mohou geny predisponující své nositele k homosexualitě rozšířit v populaci, když homosexuálové nemají děti? Jedna z možných odpovědí je, že díky přítomnosti homosexuálů jejich blízcí příbuzní mohli mít více dětí. Homosexuální členové primitivních společností mohli pomáhat příslušníkům stejného pohlaví, když ti lovili nebo byli zaměstnáni sběrem, nebo také při domácích pracích v pravěkých sídlech. Zproštění zvláštních závazků rodičovské péče, měli postavení, ze kterého mohli svým blízkým příbuzným obzvláště účinně pomáhat. Mohli také přijímat role proroků, šamanů, umělců a pamětníků kmenových vědomostí. Jestliže jejich příbuzní — sestry, bratři, neteře, synovci a jiní — z této pomoci profitovali a získali vyšší pravděpodobnost přežití a větší míru reprodukce, pak počet genů společných těmto jedincům a homosexuálním 'specialistům' se zvýšil na úkor genů alternativních. Některé z těchto genů byly nevyhnutelně ty, které predisponují jedince k homosexualitě. Menší část populace bude v důsledku toho mít vždy potenciál k vývo-

ji homofilických preferencí. Takto je možné, že geny pro homosexualitu se šíří souběžnými liniemi původu, i když homosexuálové sami děti nemají. Tuto koncepci lze nazývat 'hypotézou o přírodním výběru příbuzných' uplatňující se při vzniku homosexuality.

Hypotéza o příbuzenském výběru by získala významnou podporu, kdyby se prokázalo, že určitá míra predispozice k homosexualitě je dědičná. Některé důkazy o dědičnosti již existují. Jednovaječná dvojčata pocházející z jednoho oplodněného vajíčka a tudíž geneticky identická, jsou si podobnější v heterosexuálních nebo homosexuálních projevech, než je tomu v případě dvojčat dvojvaječných, která pocházejí z dvou různých oplodněných vajíček. Data zpracovaná a analyzovaná L. L. Hestonem a Jamesem Shieldsem²⁶⁾ však jsou poznamenána běžnými nedostatky, které oslabují průkaznost většiny studií dvojčat. Jsou však natolik pozoruhodná, že opravňují ve studiu pokračovat. Podle Hestona a Shieldse některá z jednovaječných dvojčat 'byla nejen shodná v homosexualitě, ale došlo i k tomu, že u obou členů každého páru se vyvinuly formy sexuálního chování, které se sobě nápadně podobaly. Navíc se tak stalo za situace, kdy jedno dvojče nevědělo o homosexualitě toho druhého, a i v (jednom) případě, kdy dvojčata žila v různých, od sebe velmi vzdálených lokalitách'. Jako je tomu u mnoha jiných lidských charakteristik, o nichž spolehlivěji víme, že jsou pod genetickým vlivem, dědičná dispozice k homosexualitě nemusí být absolutní. Její projev závisí na rodinném prostředí a raných sexuálních zážitcích dítěte. Jedinec může zdědit větší pravděpodobnost získat homosexualitu za podmínek, které umožňují její vývoj.

Je-li hypotéza o přírodním výběru příbuzných správná, homosexuální chování bude patrně stále spojováno se specializací rolí a s upřednostňováním příbuzných u lovců-sběračů a v primitivních zemědělských společnostech, tedy u takových současných kultur, které se nejvíce podobají společností, ve kterých se lidské sociální chování geneticky v pravěku vyvinulo. Zdá se, že taková spojitost existuje. V některých současných primitivnějších kulturách studovaných antropology, mužští homosexuálové

byli *berdaši*, jedinci, kteří převzali s ženskými šaty i ženské manýry a kteří se dokonce za jiné muže provdali. Často se stali šamany, mocnými členy skupiny, schopnými ovlivnit její klíčové rozhodnutí, nebo se specializovali nějakým jiným způsobem, např. v ženských pracích, jako dohazovači a vyjednávači nebo také jako rádcí kmenových náčelníků. Je známo, že *berdaši* měli své ženské protějšky, ale jejich existence není tak dobře dokumentována.²⁷⁾ Dále bylo zjištěno, že v západních průmyslových společnostech mají homosexuální muži ve srovnání s heterosexuálními průměrně vyšší inteligenční kvocient a že dosahují mimořádného společenského vzestupu. Ve zvlášť vysokém procentu si volí povolání 's bílým límcem' a bez ohledu na jejich původní socioekonomický status vstupují do povolání, ve kterých je nutno přímo jednat s lidmi. V souhrnu jsou nadprůměrně úspěšní v povoláních, která si zvolí. Odhlédneme-li nakonec od potíží, ke kterým dochází proto, že ostatní lidé neschvalují jejich sexuální preference, homosexuálové jsou ve svých společenských vztazích považováni za dobře adaptované.

Všechna tato zjištění znamenají jen o málo více než řadu náznaků. V rámci běžného kánonu vědy neznamenaají nic rozhodujícího. Je zapotřebí mnoho dalšího, pečlivého výzkumu. Avšak to, co již víme, stačí, aby se tradiční židovsko-křesťanský pohled na homosexualitu ukázal jako nepřiměřený a pravděpodobně mylný. Předpoklady této náboženským posvěcené hypotézy byly po staletí skryté, avšak nyní mohou být formulovány explicitně a testovány objektivními standardy. Myslím si, že je zcela korektní, řekneme-li, že hypotéza o přírodním výběru příbuzenstva je více v souladu s existujícími poznatky.

Srovnání pohledu na homosexualitu ze strany biologie a etiky vyžaduje citlivý přístup a zvláštní ohledy. Bylo by nevhodné považovat homosexuály za separátní genetikou kastu, jakkoli prospěšná se může jejich dějinná a současná role prokázat. Ještě více nelogické a scestné by bylo, kdybychom chtěli, aby jejich genetická adaptace v minulosti byla nutným kritériem pro jejich akceptování v přítomnosti. Vskutku tragické by však bylo pokračovat v diskriminaci homosexuálů na základě náboženského

dogmatu podporovaného nepravděpodobným předpokladem o jejich údajné biologické nepřirozenosti.

Hlavní myšlenku této kapitoly lze formulovat takto: lidskou sexualitu můžeme s pomocí nových poznatků evoluční teorie definovat mnohem přesněji. Vynecháme-li tento způsob uvažování, pak zůstaneme slepí k důležité části naší historie, ke konečnému smyslu našeho chování a k významu možných alternativ, které leží před námi.

Prostřednictvím vzdělání a zákona musí každá společnost učinit sérii voleb týkajících se sexuální diskriminace, standardů sexuálního chování a upevnění rodiny. V souladu s tím, jak se řízení společnosti a technologie stávají komplexnějšími a vzájemně závislejšími, musí se i odpovídající rozhodování stát přesnějším a promyšlenějším. Ať už intuitivně nebo s pomocí vědy, evoluční historie se nutně stane součástí propočtů, neboť lidská přirozenost je houževnatá a nemůžeme ji znásilnit, aniž za to budeme platit.

Společnost, která se odklání od právní rovnosti příležitostí pro obě pohlaví ke statistické rovnosti jejich výkonu povolání nebo se dokonce vrací k záměrné sexuální diskriminaci, bude muset za to zaplatit cenu, jejíž rozsah zatím nikdo nedokáže změřit. Jiný, zatím neznámý postih čeká společnost, která se rozhodne reorganizovat se tak, aby vznikly pouze hladce fungující nukleární rodiny, nebo rodiny zrušit a zavést komunální kibucy. Ještě jinak platí společnost, která nutí podrobit se určitému rozsahu heterosexuálních praktik — a někteří členové naší společnosti již platí formou osobního utrpení. Jsme přesvědčeni, že kultury mohou být projektovány racionálně. Můžeme vyučovat, odměňovat a přinucovat. Avšak budeme-li tak činit, musíme vždy zvážit cenu — měřenou v čase a energii, potřebnou pro cvičení a posilování, a také v méně uchopitelné měně lidského štěstí, kterou každá kultura musí zaplatit, aby obešla své vrozené predispozice.

KAPITOLA 7

ALTRUISMUS

‘Mučednická krev je sémě církve.’ Tímto mrazivým výrokem doznal teolog 3. století Tertullian základní vadu v lidském altruismu a naznačil, že smyslem oběti je povýšit jednu lidskou skupinu nad druhou. Šlechtnost bez naděje na oplátku je nejvzácnější a nejhýčkanější lidské chování, křehké a těžko definovatelné, vyskytující se ve vysoce výběrovém vzorci, obklopené rituály a ceremoniemi a oceňované medailemi a emocionálními proslovy. Posvěcujeme pravý altruismus, abychom jej odměnili, a tím oslabili jeho opravdovost a dosáhli tak toho, aby se znovu opakoval u jiných. Krátce řečeno, lidský altruismus je až do základů zpochybňován očekávanou savčí rozporností.

Extrémní formy sebeobětování nás fascinují, stejně jako by fascinovaly savce, nikoliv však mravence. Za první a druhé světové války, v Koreji a ve Vietnamu, získali vysoké procento Kongresových medailí cti muži, kteří se vrhli na dopadlé granáty, aby ochránili kamarády, muži, kteří pomáhali při záchraně jiných z bojiště za cenu vlastní jisté smrti nebo učinili jiná mimořádná rozhodnutí, která vedla ke stejnému osudovému konci. Taková altruistická sebevražda je vrcholným aktem odvahy a rozhodně zasluhuje nejvyšší poctu země. Ale je to stále velká záhada. Co se asi odehrává v mysli těchto mužů v okamžiku zoufalství? ‘Osobní marnivost a pýcha jsou vždy důležitými činiteli v takových situacích,’ napsal James Jones v knize *WW II* (Druhá světová válka),

‘a pouhé vzrušení z bitvy může často vést člověka